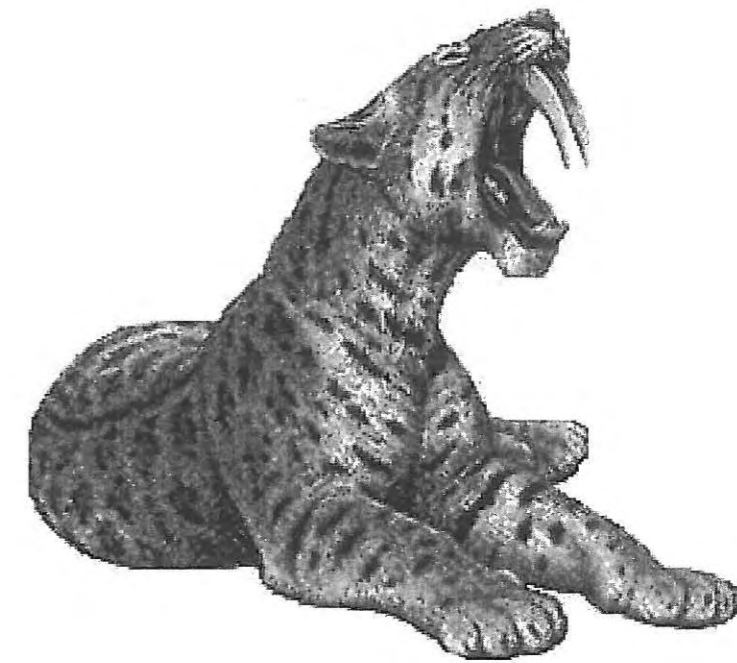

Konference 10. KVARTÉR 2004

Brno, 2. 12. 2004

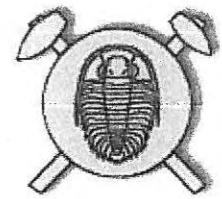

Sborník abstraktů

Editoři:
Martina Ábelová & Martin Ivanov

Ústav geologických věd Přírodovědecké fakulty
Masarykovy univerzity

Česká geologická společnost

Fluviální štěrky a písky byly nalezeny i ve výkopech níže na příkrém jižním svahu směrem k ulici Vinohrady. Koryto Svratky se posunovalo po svahu směrem k jihu. Opuštěná koryta byla vyplňována a teleskopicky překrývána vátými písky a spraší.

Fluviální štěrky a písky považujeme za terasové usazeniny řeky Svratky a podle výškové polohy ve výše popsaném profilu je ve shodě s terasovými štěrky nalezenými v Kohnově cihelně (Musil, 1982, str. 264) paralelizujeme s tuřanskou terasou řeky Svitavy. Pro tuto terasu Svratky navrhuje název vinohradská terasa.

Ve výkopu pro septik těsně u domu čp.10/783 na ulici Vinohrady byly na staveništi nalezeny jednak strmě ukloněné vrstvy neogenních štěrků a písků překrytých polohou téglu spodního badenu a spraší (k. 211 m n.m.).

Literatura:

Demek, J. – Kukla, J. eds. (1969): Löss, Periglazial, Paläolit. Geografický ústav ČSAV Brno

Musil, R. (1982): Současný stav poznatků o kvartéru Brněnské kotliny. *Studia Geographica* 80: 261 – 268, Geografický ústav ČSAV Brno.

Fosilna fauna stavovcov z jaskyne Trojuholník v Borinskom krase Malých Karpát (Slovenská republika)

PETER KLEPSATEL¹, JURAJ MAREC²

¹²Katedra geológie a paleontológie, Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského, Mlynská dolina, 842 15
Bratislava, Slovenská republika

¹peter_klepsatel@post.sk; ²jurajmarec@yahoo.com

V predkladanej práci bolo spracovávané spoločenstvo stavovcov, mäkkýšov a rastlín z jaskyne Trojuholník. Dôraz bol kladený najmä na malé cicavce, vzhľadom na ich dominantné zastúpenie. Analyzovaný materiál obsahoval 13 čeľustí, 96 sánok, 4 lebky, 8854 zubov, niekoľko tisíc úlomkov kostí a 22 ulít mäkkýšov. Bolo tu zistených 31 druhov cicavcov zo 6 radov, 4 taxóny vtákov, 1 taxón ryby a 13 druhov ulitníkov. Medzi cicavcami dominovali nasledovné druhy: *Microtus nivalis/oeconomus*, *Dictostonyx torquatus* a *Microtus agrestis/arvalis*, ktoré predstavovali 82 % spoločenstva cicavcov. Druhové zloženie cicavcov a vtákov umožnilo rekonštrukciu paleoprostredia. Najväčšie zastúpenie, čo do počtu druhov stavovcov má biotop lesa (40% druhov). Za ním nasledujú biotopy: bezlesie (step – tundra) (25%), lesostep (21%) a mokrade (14%). Z hľadiska počtu jedincov je zastúpenie nasledovné: bezlesie (61% jedincov), lesostep (19%), mokrade (14%) a les (7%). Za predpokladu, že celé spoločenstvo je z jedného obdobia, daný biotop by sme mohli charakterizovať ako otvorenú krajinu (tundra, chladná step), s hustými krovinami, prípadne s ostrovčekmi lesa v údoliach riek a potokov. Porovnaním s podobnými akumuláciami kostí z iných nálezísk sme prišli k záveru, že sa jedná o fosilne hniezdo sovy snežnej (*Nyctea scandiaca*). Možno usudzovať, že vek tohto spoločenstva zodpovedá vrchnému vislanu, prípadne rannému holocénu.

Divoké druhy savců z archeologických nálezíšť ČR

RENÉ KYSELÝ

Archeologický ústav Praha

kysely@arup.cas.cz

Studium kostí savců z nejmladšího období – holocénu – přináší poznatky o 1) historii fauny v ČR a případně 2) poskytují data využitelná k paleoekologickým závěrům. Zdroje osteologických nálezů jsou v podstatě dva: 1) paleontologické výzkumy a 2) archeologické výzkumy. Archeozoologické nálezy tj. nálezy zvířat na archeologických nálezíšťích mají svá specifika. Protože jde většinou o lovené druhy, nemůžou tyto nálezy poskytnout přesný a kompletní obraz paleozoocenoz – vystupuje zde prvek selektivity, daný loveckými preferencemi (především jsou zastoupeny velké a středně velké druhy). Zjištěné zastoupení druhů na

archeologických lokalitách může být takto ovlivněno nejen zastoupením v přírodě, ale i loveckou specializací na určitý lovený druh a dalšími (např. tafonomickými) faktory. Nicméně je pro usedlý lid zemědělského pravěku a středověku předpoklad, že lidé lovili úměrně tomu, co jim příroda v daném regionu poskytl.

Kosti z archeologických nalezišť umožňují zjistit přítomnost druhů v daném období, a u tradičně lovených druhů má význam srovnávat i jejich poměrné zastoupení. Malé a především hrabavé druhy mají v archeozoologii diskutabilní postavení, neboť často namůžeme vyloučit, zda nejde o kontaminaci (recentní i subrecentní zvířecí nory jsou běžnou součástí archeologických odkrytů).

Cílem prezentované práce je vytvořit přehled nálezů divokých (lovených i nelovených) savců z archeologických nalezišť od neolitu po novověk (cca 17. století) a posoudit frekvenci jednotlivých druhů v rámci jednotlivých období a regionů.

Extenzivním postupem byly shromážděny údaje z celkem 323 publikovaných i nepublikovaných osteologických souborů (obsahující alespoň jednu kost divokého savce), pocházejících z celkem 224 lokalit z Čech a Moravy (zastoupeny jsou především střední a severozápadní Čechy a jižní Morava). Na jednotlivých lokalitách (osteologických souborech) byla registrována přítomnost, nepřítomnost a popř. dominance druhu. Soubory jsou rozděleny dle archeologických kultur a období (v průměru byly získány údaje z 38-mi lokalit pro každé období). Tato období byla mezi sebou porovnáována – srovnány jsou vždy procenta pozitivních lokalit (tj. lokalit s přítomným druhem).

Na tomto místě budou jen stručně zmíněna některá zjištění. Absolutně nejčastěji bývají na archeologických lokalitách přítomni (v uvedeném pořadí): jelen evropský, zajíc polní, srnec obecný, prase divoké, pratur lesní, bobr evropský, medvěd hnědý, liška obecná. Ostatní druhy se vyskytují již sporadicky nebo jsou zcela vzácné. Přítomnost většiny zmíněných druhů (tj. jelena, zajíce, prasete divokého, srnce, bobra a patrně i pratura) ve všech dobře dokumentovaných archeologických kulturách ukazuje na jejich kontinuální nepřetržený výskyt v ČR.

Jelen bývá považován původně za obyvatele otevřených prostor. To, že již od počátku neolitu je dominujícím zvířetem může naznačovat, že již tehdy běžně obýval les (obecně se pro neolit předpokládá převaha lesa). Velmi vysoké je ve všech obdobích zastoupení zajíce. Předpokládáme-li, že i dříve zajíc preferoval biotopy, které preferuje dnes, ukazuje naše zjištění na přítomnost otevřených stanovišť v celém průběhu pojednávaného období. Vyloženě stepní druhy (sysel, křeček) bývají také poměrně běžnou součástí nálezových celků (mimo jiné nálezy křečka máme i z neolitu), nicméně většinou nemůžeme bezpečně vyloučit kontaminaci. Divoké koně, další potenciálně stepní druh, je ještě ojediněle přítomen v neolitu. Dalším zástupcem koňovitých je druh *Equus hydruntinus*, který dle osteologických dokladů přežíval v ČR ještě na konci neolitu (lengyel). Jak již zjistil L. Peške, doklady losa evropského máme z neolitu, po dlouhém hiátu se znovu objevuje až v době laténské a v raném středověku je poměrně hojný. Z vrcholného středověku a novověku osteologické doklady opět chybí. Překvapivě nízké je zastoupení bizona – pouze 2 publikované nálezy, pocházející ze středověku. Absence zubra je patrná zejména ve srovnání s nálezy pratura, který je přítomen ve všech obdobích po ranný středověk a na mnohých lokalitách je poměrně hojný. Na základě tohoto zjištění se naskytá otázka, zda vůbec na našem území zubr žil (zejména v pravěku). V případě pratura byl zjištěn výrazný pokles od neolitu po dobu bronzovou. Nejpozdější osteologické doklady pratura v ČR pocházejí z přemyslovských hradišť z 10.-12. století. Z šelem jsou nejhojněji zastoupeni medvěd a liška. Velmi vzácné jsou doklady vlka a rysa. Řada šelem (např. kunovité) představovaly zdroj kožešin, s tím může souviset i jejich nízké zastoupení mezi jídelními odpadky, které jsou na archeologických nalezištích nejběžnějším typem osteologických nálezů. Svou roli zajisté hraje i malá velikost jejich kostí. Synantropním zástupcem hlodavců je krysa, která se po Evropě šířila z římského prostředí. Za její nejstarší doklady v ČR můžeme u nás považovat nálezy z 9.-10. století z Pražského hradu. Zajímavý je také doklad ježka západního z neolitické lokality v blízkosti Prahy.

Byť zastoupení druhů na archeologických lokalitách nemusí přesně odrážet zastoupení druhů v přírodě a přestože při vyvozování ekologických závěrů jsme silně omezeni širokou ekologickou valencí většiny běžně se vyskytujících savců, má archeozoologické sledování divokých savčích druhů nesporný význam v poznávání historie naší přírody.

(celá databáze i vyhodnocení budou publikovány v periodiku Lynx 2005)